YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)
19 päivänä marraskuuta 2002 *

Asiassa C-188/00,

jonka Verwaltungsgericht Karlsruhe (Saksa) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Bülent Kurz, synt. Yüce

vastaan

Land Baden-Württemberg

ennakkoratkaisun Euroopan talousyhteisön ja Turkin välisellä assosiaatiosopimuksella perustetun assosiaationeuvoston assosiaation kehittämisestä 19 päivänä syyskuuta 1980 tekemän päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan toisen alakohdan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: toisen jaoston puheenjohtaja R. Schintgen (esittelevä tuomari), joka hoitaa kuudennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit C. Gulmann, V. Skouris, F. Macken ja N. Colneric,

julkisasiamies: P. Léger,
kirjaaja: apulaiskirjaaja H. von Holstein,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— B. Kurz, synt. Yüce, edustajanaan Rechtsanwältin I. Krebs,

— Land Baden-Württemberg, edustajanaan I. Behler,

— Saksan hallitus, asiamiehinään W.-D. Plessing ja B. Muttelsee-Schön,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään J. Sack,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan B. Kurzin, synt. Yüce, Land Baden-Württembergin ja komission 21.2.2002 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 25.4.2002 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Verwaltungsgericht Karlsruhe on esittänyt 22.3.2000 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 22.5.2000, EY 234 artiklan nojalla viisi ennakkoratkaisukysymystä assosiaation kehittämisestä 19 päivänä syyskuuta 1980 tehdyn assosiaationeuvoston päätöksen N:o 1/80 (jäljempänä päätös N:o 1/80) 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan toisen alakohdan tulkinnasta. Assosiaationeuvosto on perustettu Euroopan talousyhteisön ja Turkin välisellä assosiaatiosopimuksella, jonka allekirjoittivat Ankarassa 12.9.1963 Turkin tasavalta ja Euroopan talousyhteisön jäsenvaltiot sekä yhteisö ja joka on tehty, hyväksytty ja vahvistettu yhteisön puolesta 23.12.1963 tehdyllä neuvoston päätöksellä 64/732/ETY (EYVL 1964, 217, s. 3685).

2 Nämä kysymykset ovat tulleet esille B. Kurzin, synt. Yüce, joka on Turkin kansalainen, ja Land Baden-Württenbergin välisessä asiassa, joka koskee viimeksi mainitun tekemiä päätöksiä, joilla se hylkäsi Kurzin pyynnön saada pysyvä oleskelulupa Saksassa, kieltäytyi jatkamasta tälle myönnettyä väliaikaista oleskelulupaa ja määräsi tämän karkotettavaksi kyseisen jäsenvaltion alueelta.

Päätös N:o 1/80

3 Päätöksen N:o 1/80 6 ja 7 artikla sisältyvät päätöksen II luvun, jonka otsikko on "Sosiaaliset määräykset", 1 jaksoon, joka on otsikoitu "Työhön ja työntekijöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyvät kysymykset".

4 Päätöksen 6 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava:

"Jollei hänen perheenjäsentensä vapaata oikeutta työskentelyyn koskevista 7 artiklan määräyksistä muuta johdu, turkkilaisella työntekijällä, joka kuuluu laillisille työmarkkinoille tietyssä jäsenvaltiossa, on oikeus

— työskenneltyään säännönmukaisesti yhden vuoden saada työlupansa uudistetuksi tässä jäsenvaltiossa samaa työnantajaa varten, jos hänellä on työpaikka;

— työskenneltyään säännönmukaisesti kolme vuotta vastaanottaa tässä jäsenvaltiossa valitsemaltaan saman ammattialan työnantajalta työtarjous, joka on tehty tavanomaisin ehdoin ja joka on rekisteröity tämän valtion työvoimaviranomaisissa, jollei yhteisön työntekijöille annettavasta etusijasta muuta johdu;

— työskenneltyään säännönmukaisesti neljä vuotta tehdä vapaasti minkälaista tahansa valitsemaansa palkattua työtä."

5 Päätöksen N:o 1/80 7 artiklan toisessa alakohdassa määrätään seuraavaa:

"Turkkilaisten työntekijöiden lapset, jotka ovat hankkineet ammattikoulutuksen vastaanottavassa valtiossa, voivat tässä jäsenvaltiossa asumisensa kestosta riippumatta vastaanottaa tässä jäsenvaltiossa minkä tahansa työtarjouksen edellyttäen kuitenkin, että toinen vanhemmista on työskennellyt säännönmukaisesti kyseisessä jäsenvaltiossa vähintään kolme vuotta."

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

6 Pääasian oikeudenkäyntiasiakirjoista käy ilmi, että B. Kurz, joka on syntynyt Saksassa 1977, on tässä jäsenvaltiossa vuodesta 1969 vuoteen 1983 laillisesti töissä olleen turkkilaisen Yüce-nimisen siirtotyöläisen avioton lapsi.

7 Vuodesta 1978 vuoteen 1984 hän asui kasvattilapsena saksalaisessa C. ja A. Kurzin perheessä.

8 Vuonna 1984 hän muutti vanhempiensa mukana takaisin Turkkiin paluumuuttoavustusohjelman yhteydessä.

9 Syyskuussa 1992 Kurzille annettiin lupa saapua Saksaan suorittaakseen siellä ammatillisen koulutuksen. Hänen viisumissaan ja tilapäisissä oleskeluluvissaan (Aufenthaltsbewilligungen), jotka hänelle myönnettiin 15.7.1997 saakka, mainittiin, että ne olivat voimassa vain koulutusta varten.

10 Kurz osallistui vastaanottavassa jäsenvaltiossa kaasu- ja vesijohtoasentajan koulutukseen, jota koskevista yksityiskohtaisista säännöistä määrättiin 16.11.1992 asianomaisen ja Herbert Schulz GmbH (jäljempänä Schulz; kotipaikka Altlußheim, Saksa) -nimisen saniteetti- ja lämpölaitteiden asennuksista vastaavan yrityksen välisellä sopimuksella.

11 Tämän 1.10.1992—5.5.1997 jatkuneen koulutuksen aikana Kurz seurasi teoriaopetusta ammattikoulutuslaitoksessa 1—2 kertaa viikossa, ja jäljelle jäävänä aikana hän työskenteli Schulzin palveluksessa oppisopimussuhteessa, josta tämä yritys maksoi hänelle kuukausipalkkana ensimmäisenä opiskeluvuonna 780 Saksan markkaa (DEM), ja myöhempinä opiskeluvuosina 840 DEM, 940 DEM ja 1 030 DEM.

12 Kurz suoritti 22.2.1997 järjestetyn oppisopimuskoulutuksen päättötutkinnon taitopuolisen kokeen ja lopetti sovitun mukaisesti 6.5.1997 koulutuksensa, vaikka hän ei ollutkaan suorittanut hyväksytysti kyseisen tutkinnon teoreettista osaa.

13 Vuodesta 1992 lähtien kantaja asui uudelleen Kurzin pariskunnan luona, jotka adoptoivat hänet toukokuussa 1998. Soveltuvan kansallisen lainsäädännön mukaan tämän adoption seurauksena hän sai adoptiovanhempiensa sukunimen. Verwaltungsgericht Karlsruhen mukaan Kurzin adoptoinnin seurauksena suhde hänen biologisiin vanhempiinsa katkaistiin, mutta hän ei saanut Saksan kansalaisuutta eikä lupaa oleskella pysyvästi Saksassa.

14 Kurz haki 7.7.1997 oleskelulupaa (Aufenthaltserlaubnis) pysyvään oleskeluun Saksassa, ja toissijaisesti, että hänen tilapäistä oleskelulupaansa jatkettaisiin tai että hänelle myönnettäisiin oleskelulupa humanitäärisistä syistä (Aufenthaltsbefugnis).

15 Landratsamt Rhein-Neckar-Kreis (Rhein-Neckarin alueen hallintoyksikkö) hylkäsi 18.8.1998 tekemällään päätöksellä Kurzin 7.7.1997 päivätyn hakemuksen sekä määräsi hänet poistumaan Saksasta kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksiantamisesta; kantaja uhattiin karkottaa, jollei hän poistuisi maasta määräajassa.

16 Kurz teki tästä päätöksestä hallinnollisen valituksen ja pyysi lisäksi, että päätöksen täytäntöönpano määrättäisiin lykättäväksi hänen valituksensa johdosta.

17 Tämä pyyntö hylättiin 19.11.1998 ja Kurz karkotettiin Turkkiin 20.1.1999.

18 Regierungspräsidium Karlsruhe hylkäsi hallinnollisen valituksen sillä perusteella, että Kurz ei täyttänyt päätöksen N:o 1/80 6 artiklassa ja 7 artiklan toisessa alakohdassa määrättyjä edellytyksiä. Hän ei ollut sen mukaan kuulunut jäsenvaltion laillisille työmarkkinoille 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla ammatillisen koulutuksensa aikana, jota varten hänelle oli myönnetty vain tilapäinen oleskelulupa. Lisäksi Saksan kansalaisten adoptoitua hänet hän oli menettänyt asemansa turkkilaisen työntekijän lapsena, hän ei ollut suorittanut ammatillista koulutustaan loppuun vastaanottavassa jäsenvaltiossa, koska hän ei ollut suorittanut hyväksytysti kaikkia päättötutkinnon kokeita, ja Kurzin biologinen isä oli jo muuttanut pysyvästi pois Saksasta hänen aloittaessaan koulutuksensa siellä.

19 Kurz totesi tästä päätöksestä Verwaltungsgericht Karlsruhessa tekemässään muutoksenhaussa, että hänellä oli oikeus saada oleskelulupa Saksassa päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan toisen alakohdan perusteella. Hän totesi lisäksi, että eräs Mannheimissa (Saksa) sijaitseva yritys oli tarjonnut hänelle 20.11.1998 työtä, mutta että hän ei ollut voinut ottaa sitä vastaan puuttuvien oleskelu- ja työlupien vuoksi.

20 Kurz sai 20.11.1999 Mannheimin ammattikunnalta todistuksen kisällin tutkinnosta, sen jälkeen kun ammattikunnan tutkintolautakunta oli matkustanut Istanbuliin, jotta kantaja voisi osallistua ammatillisen loppukokeensa tietopuoliseen kokeeseen siellä.

21 Verwaltungsgericht Karlsruhe totesi, että Regierungspräsidium Karlsruhen 16.6.1999 tekemä päätös oli Ausländergesetzin (Saksan ulkomaalaislaki) sään-

nösten mukainen; sen mukaan oli kuitenkin selvitettävä, voisiko Kurzilla olla oikeus vaatia oleskelulupaa päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan tai 7 artiklan toisen alakohdan nojalla.

22 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt kansallinen tuomioistuin tiedustelee tämän osalta, täyttääkö Kurz kaikki pääasiallisesti kyseisen päätöksen 6 artiklan 1 kohdassa ja toissijaisesti sen 7 artiklan toisessa alakohdassa määrätyt edellytykset.

23 Mikäli Kurzilla on päätöksestä N:o 1/80 johtuvia oikeuksia, se katsoo, että ongelmia saattaa aiheutua Ausländergesetzin 8 §:n 2 momentista, jossa säädetään seuraavaa:

"Ulkomaalainen, joka on käännytetty rajalta tai karkotettu maasta, ei saa tulla uudelleen liittotasavallan alueelle eikä oleskella siellä. Hänelle ei myönnetä oleskelulupaa, vaikka hänellä tässä laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti olisi siihen muuten oikeus. Edellä ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä säädettyjen oikeusvaikutusten voimassaololle vahvistetaan hakemuksesta yleensä määräaika. Määräaika alkaa asianomaisen poistuessa maasta."

24 Kyseinen tuomioistuin katsoo, että on ratkaistava, onko päätöksen N:o 1/80 6 artiklan ja 7 artiklan toisen alakohdan mukaista, että kyseisen kansallisen säännöksen estävän vaikutuksen vuoksi ei oleskelulupaa saa myöntää, jos karkotuspäätöksen oikeusvaikutuksille ei ole vahvistettu määräaikaa.

25 Verwaltungsgericht Karlsruhe katsoi, että näissä olosuhteissa riidan ratkaiseminen edellytti yhteisön oikeuden tulkitsemista, ja se päätti esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Täyttääkö Turkin kansalainen, joka on yleiskonsulaatin antaman 'voimassa vain opiskelua varten' -merkinnällä varustetun viisumin perusteella tullut maahan toimivaltaisen ulkomaalaisviranomaisen suostumuksella ja jolla on sen jälkeen ollut pelkästään koulutukseen liittyvään työntekoon tietyn työnantajan palveluksessa oikeuttava rajoitettu oleskelulupa, — — päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan toisen tai kolmannen luetelmakohdan mukaiset edellytykset, kun hän on ollut sen mukaisessa oppisopimussuhteessa 1.10.1992—5.5.1997 ja saanut sen perusteella kuukausittain palkkaa?

2) Täyttääkö Turkin kansalainen, joka on vastaanottavassa sopimusvaltiossa aiemmin työskennelleen Turkin kansalaisen biologinen jälkeläinen mutta jonka Saksan kansalaiset ovat hänen täysi-ikäiseksi tultuaan adoptoineet samanlaisin oikeusvaikutuksin kuin alaikäisen adoptiossa ja jonka sukulaisuussuhde biologisiin vanhempiinsa on siten lakannut, — — päätöksen N:o 1/80 7 artiklan toisen alakohdan mukaiset edellytykset? Onko tällöin riittävää, että hän on ollut turkkilaisen työntekijän lapsi hänen vanhempiensa säännönmukaisen työskentelyn aikana ja koulutuksen alkaessa?

3) Täyttääkö Turkin kansalainen — — päätöksen N:o 1/80 7 artiklan toisen virkkeen mukaiset edellytykset, kun hän on tullut maahan uudelleen (ilman vanhempiaan) opiskelutarkoituksessa kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun hän oli poistunut vastaanottavasta maasta yhdessä vanhempiensa kanssa näiden muuttaessa sieltä lopullisesti?

4) Täyttääkö Turkin kansalainen — — päätöksen N:o 1/80 7 artiklan toisen alakohdan mukaiset edellytykset, kun hän ei ole suorittanut viimeistä päättötutkintoa vastaanottavassa maassa, vaan tämän maan tutkintolautakunnalle, joka oli matkustanut hänen kotimaahansa?

5) Onko yhteensopivaa päätöksen N:o 1/80 6 artiklan tai 7 artiklan toisen alakohdan kanssa, että jos henkilö on karkotettu, häneltä on Ausländergesetzin 8 §:n 2 momentissa säädetyn estävän vaikutuksen perusteella evättävä oleskelulupa, kunnes karkottamisen voimassaololle on hakemuksesta vahvistettu määräaika?"

Ensimmäinen kysymys

26 Tähän kysymykseen vastaamiseksi on aluksi muistutettava, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-192/89, Sevince, 20.9.1990 antamastaan tuomiosta (Kok. 1990, s. I-3461, Kok. Ep. X, s. 529, 26 kohta) lähtien vakiintuneesti katsonut, että päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdalla on välitön oikeusvaikutus jäsenvaltioissa siten, että ne Turkin kansalaiset, jotka täyttävät artiklassa määrätyt edellytykset, voivat vedota suoraan heille tämän määräyksen kolmessa luetelmakohdassa myönnettyihin oikeuksiin asteittain sen mukaan, miten pitkään he ovat tehneet palkattua työtä vastaanottavassa jäsenvaltiossa (ks. erityisesti asia C-1/97, Birden, tuomio 26.11.1998, Kok. 1998, s. I-7747, 19 kohta).

27 Toiseksi on huomattava, että samoin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kyseisessä määräyksessä turkkilaisille työntekijöille myönnetyt työntekoon liittyvät oikeudet edellyttävät välttämättä asianomaiselle myönnettyä oleskeluoikeutta, jottei oikeutta työmarkkinoille pääsyyn ja työskentelyyn tehtäisi täysin merkityksettömäksi (ks. erityisesti em. asia Birden, tuomion 20 kohta).

28 Kolmanneksi on todettava, että kuten päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan sanamuodostakin ilmenee, siinä edellytetään, että asianomainen on jäsenvaltion alueella asuva turkkilainen työntekijä, että hän työskentelee vastaanottavan jäsenvaltion laillisilla työmarkkinoilla ja että hän on työskennellyt siellä säännönmukaisesti tietyn ajan (em. asia Birden, tuomion 21 kohta).

29 Jotta kansalliselle tuomioistuimelle voitaisiin antaa hyödyllinen vastaus, on tutkittava näitä kolmea käsitettä.

Työntekijän käsite

30 Ensimmäisen käsitteen osalta on syytä todeta heti aluksi, että vakiintuneessa oikeuskäytännössä 12.9.1963 tehdyn ETY:n ja Turkin välisen assosiaatiosopimuksen 12 artiklan ja 23.11.1970 allekirjoitetun, kyseiseen sopimukseen liitetyn ja 19.12.1972 annetulla neuvoston asetuksella N:o 2760/72 (EYVL L 293, s. 1) tehdyn lisäpöytäkirjan 36 artiklan sanamuodosta sekä päätöksen N:o 1/80 tavoitteesta on päätelty, että EY:n perustamissopimuksen 48 ja 49 artiklassa (joista on muutettuina tullut EY 39 ja EY 40 artikla) sekä 50 artiklassa (josta on tullut EY 41 artikla) hyväksytyt periaatteet on saatettava koskemaan mahdollisuuksien mukaan turkkilaisia työntekijöitä, joilla on kyseisessä päätöksessä tunnustetut oikeudet (ks. vastaavasti erityisesti asia C-434/93, Bozkurt, tuomio 6.6.1995, Kok. 1995, s. I-1475, 14, 19 ja 20 kohta; asia C-171/95, Tetik, tuomio 23.1.1997, Kok. 1997, s. I-329, 20 ja 28 kohta; em. asia Birden, tuomion 23 kohta ja asia C-340/97, Nazli, tuomio 10.2.2000, Kok. 2000, s. I-957, 50—55 kohta).

31 Näin ollen on syytä viitata yhteisön oikeuden mukaiseen työntekijän käsitteen tulkintaan määriteltäessä saman työntekijän käsitteen ulottuvuutta päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa.

32 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan työntekijän käsitteellä on yhteisön laajuinen ulottuvuus, eikä sitä pidä tulkita suppeasti. Kyseinen käsite on määriteltävä niiden objektiivisten perusteiden mukaan, jotka kysymyksessä olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet huomioon ottaen ovat luonteenomaisia työsuhteelle. Jotta henkilön voitaisiin katsoa olevan työntekijä, hänen on tehtävä tosiasiallista ja todellista työtä, mutta mukaan ei lueta ainoastaan epäolennaiseksi ja toisarvoiseksi katsottavaa vähäistä työtä. Työsuhteelle tunnusomainen

piirre on se, että henkilö tekee toiselle tämän johdon alaisena tietyn ajan työtä palkkaa vastaan. Sitä vastoin työsuhteen omaa lajiansa (sui generis) olevalla oikeudellisella luonteella suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön, asianomaisen henkilön suuremmalla tai pienemmällä tuottavuudella, palkkauksessa käytettyjen varojen alkuperällä tai palkkauksen vähäisyydellä ei voi olla mitään vaikutusta siihen, katsotaanko hänellä olevan yhteisön oikeudessa tarkoitettu työntekijän asema vaiko ei (ks. perustamissopimuksen 48 artiklan osalta erityisesti asia 66/85, Lawrie-Blum, tuomio 3.7.1986, Kok. 1986, s. 2121, Kok. Ep. VIII, s. 675, 16 ja 17 kohta; asia 197/86, Brown, tuomio 21.6.1988, Kok. 1988, s. 3205, Kok. Ep. IX, s. 495, 21 kohta; asia 344/87, Bettray, tuomio 31.5.1989, Kok. 1989, s. 1621, 15 ja 16 kohta; asia C-357/89, Raulin, tuomio 26.2.1992, Kok. 1992, s. I-1027, 10 kohta, ja asia C-3/90, Bernini, tuomio 26.2.1992, Kok. 1992, s. I-1071, 14—17 kohta, sekä päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan osalta asia C-36/96, Günaydin, tuomio 30.9.1997, Kok. 1997, s. I-5143, 31 kohta; asia C-98/96, Ertanir, tuomio 30.9.1997, Kok. 1997, s. I-5179, 43 kohta ja em. asia Birden, tuomion 25—28 kohta).

33 Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut erityisesti sellaisten toimintojen osalta, jotka, kuten pääasiassa, on toteutettu ammatillisen koulutuksen yhteydessä, että henkilöä, joka suorittaa ammattiin valmistavia oppisopimuskoulutusjaksoja, joiden voidaan katsoa olevan kyseisen ammatin harjoittamiseen liittyvää käytännön harjoittelua, on pidettävä työntekijänä, jos nämä jaksot suoritetaan tosiasiallista ja todellista palkkatyötä koskevien ehtojen mukaan. Yhteisöjen tuomioistuin täsmensi, että tätä toteamusta ei muuta muuksi se, että kyseisen henkilön tuottavuus on vähäistä, että hän ei tee kokoaikatyötä ja että hän näin ollen saa vain rajoitettua palkkaa (ks. vastaavasti erityisesti em. asia Lawrie-Blum, tuomion 19—21 kohta ja em. asia Bernini, tuomion 15 ja 16 kohta).

34 Tästä seuraa, että jokaista, joka ammatillisen koulutuksen puitteissa, koulutuksen oikeudellisesta yhteydestä riippumatta, harjoittaa tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa työnantajalle tämän johdolla ja saa siitä palkkaa, jonka voidaan katsoa olevan vastiketta työstä, on pidettävä yhteisön oikeudessa tarkoitettuna työntekijänä.

35 Asiakirja-aineistosta käy ilmi, että Kurz harjoitti 1.10.1992—5.5.1997 Schulzin palveluksessa ja sen johdon alaisena tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa, josta hänelle maksettiin kuukausipalkkaa, jonka määrä oli ensimmäisenä vuonna 780 DEM ja nousi 1030 DEM:aan neljäntenä vuonna. Tämä palkan asteittainen korottaminen on osoitus siitä, että Kurzin tekemällä työllä oli hänen työnantajalleen kasvava taloudellinen arvo.

36 Kun Kurzin kaltainen henkilö täyttää tällä tavoin työsuhdetta koskevat olennaiset edellytykset, hänen on katsottava olevan päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu työntekijä.

Jäsenvaltion laillisilla työmarkkinoilla työskentelyn käsite

37 Sen tarkistamiseksi, työskenteleekö tällainen työntekijä päätöksen N:o 1/80 kyseisessä määräyksessä tarkoitetuilla jäsenvaltion laillisilla työmarkkinoilla, vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti (em. asia Bozkurt, tuomion 22 ja 23 kohta; asia Günaydin, tuomion 29 kohta ja em. asia Ertanir, tuomion 39 kohta ja em. asia Birden, tuomion 33 kohta) on tutkittava, onko työntekijä tehnyt työtä oikeudellisessa mielessä jäsenvaltion alueella tai liittyykö työsuhde riittävän kiinteästi tähän alueeseen, ottaen huomioon erityisesti Turkin kansalaisen palvelukseenottopaikan ja alueen, jolla tai jolta käsin palkattua työtä harjoitettiin, sekä sovellettavan kansallisen lainsäädännön työoikeuden ja sosiaaliturvan alalla.

38 Pääasian kantajan kaltaisessa tilanteessa tämä edellytys on epäilemättä täyttynyt, sillä asianomainen on otettu palvelukseen ja hän on tehnyt palkattua työtä oppisopimuksensa puitteissa vastaanottavan jäsenvaltion alueella, ja tähän työsuhteeseen on sovellettu kyseisen valtion lainsäädäntöä, erityisesti työoikeuden ja sosiaaliturvalainsäädännön osalta.

39 Toisaalta yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä on todettu, että päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla käsitteellä "lailliset työmarkkinat" on katsottava tarkoitettavan kaikkia niitä työntekijöitä, jotka ovat noudattaneet vastaanottavan jäsenvaltion maahantuloa koskevia lakeja ja hallinnollisia säädöksiä ja joilla on siten oikeus työskennellä sen alueella (ks. em. asia Birden, tuomion 51 kohta ja em. asia Nazli, tuomion 31 kohta).

40 Perustellakseen tulkinnan, jonka mukaan "säännönmukainen" tarkoittaa samaa kuin "laillinen", yhteisöjen tuomioistuin tukeutui sekä päätöksen N:o 1/80 eri kieliversioihin (ks. em. asia Birden, tuomion 47—50 kohta) että kyseisen päätöksen tarkoitukseen, sillä siihen sisältyvät sosiaaliset määräykset ovat seuraava vaihe työntekijöiden vapaan liikkuvuuden toteuttamisessa, ja niiden lähtökohtana pidetään perustamissopimuksen 48, 49 ja 50 artiklaa (ks. em. asia Birden, tuomion 52 kohta). Kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 60 ja 61 kohdassa, työn tekeminen laillisissa olosuhteissa edistää Turkin kansalaisten integroitumista vastaanottavaan jäsenvaltioon.

41 Päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan kolmen luetelmakohdan mukaisten oikeuksien saaminen edellyttää näin ollen ainoastaan sitä, että turkkilainen työntekijä on noudattanut jäsenvaltion alueelle saapumista ja siellä työskentelyä koskevaa vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädäntöä (em. asia Nazli, tuomion 32 kohta).

42 Ei ole epäilyksiä siitä, että Kurzin kaltainen turkkilainen työntekijä täyttää nämä vaatimukset, koska on selvää, että hän on saapunut laillisesti asianomaisen jäsenvaltion alueelle, että hänellä on ollut lupa osallistua siellä ammatilliseen koulutukseen ja että hän on työskennellyt sen puitteissa säännönmukaisesti ja keskeytyksettä yli neljän vuoden ajan.

43 Yhteisöjen tuomioistuin totesi edellä mainitussa asiassa Birden antamansa tuomion 51 kohdassa, että käsitettä "jäsenvaltion lailliset työmarkkinat" ei voida tulkita siten, että sillä tarkoitettaisiin yleisiä työmarkkinoita vastakohtana sellaisille rajoitetuille työmarkkinoille, joilla on erityinen päämäärä.

44 Näissä olosuhteissa ei voida hyväksyä Land Baden-Württembergin, Saksan hallituksen ja komission omaksumaa tulkintaa, jonka mukaan oppisopimuskoulutuksessa oleva henkilö ei kuulu laillisille työmarkkinoille siksi, että hän harjoittaa ammatillisen koulutuksensa yhteydessä vain luonteeltaan tilapäistä ja erityistä toimintaa, joka eroaa normaalista työsuhteesta ja jonka tarkoituksena on vain tulevaisuudessa varmistaa asianomaisen pääsy yleisille työmarkkinoille.

45 Tällainen tulkinta on vastoin päätöksen N:o 1/80 tavoitetta ja yleistä rakennetta, sillä päätöksen tarkoituksena on edistää turkkilaisten työntekijöiden integroitumista vastaanottavaan jäsenvaltioon (ks. tämän tuomion 40 kohta). Oppisopimussuhteessa oleva henkilö, joka on, kuten pääasiassa, harjoittanut tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa työnantajan palveluksessa yli neljän vuoden ajan ja saanut tästä vastikkeeksi palkkaa, jonka määrä vastaa tehtyä työtä, on yhtä hyvin integroitunut vastaanottavaan jäsenvaltioon kuin työntekijä, joka on tehnyt vastaavanlaista työtä yhtä pitkän ajan.

46 Lisäksi on korostettava, että yhteisöjen tuomioistuimen edellä olevassa asiassa Birden antamansa tuomion 40—45 kohdassa tekemän tulkinnan — jonka mukaan Turkin kansalainen, joka on tehnyt jäsenvaltiossa laillisesti keskeytyksettä tosiasiallista ja todellista työtä yli vuoden ajan yhden ja saman työnantajan palveluksessa ja työluvan perusteella tavanomaista palkkaa vastaan, kuuluu tämän jäsenvaltion laillisille työmarkkinoille, vaikka vastaanottavan jäsenvaltion lainsäädännön mukaan kyseinen toiminta on rahoitettu julkisista varoista ja vaikka sen avulla on pyritty helpottamaan rajoitetun henkilöryhmän työelämään sopeutumista — on pädettävä yhtä lailla — jollei vieläkin suuremmalla syyllä — kun kyseessä on palkattu toiminta, jota on harjoitettu ammattikoulutuksen puitteissa.

47 Näin ollen Kurzin kaltaisen turkkilaisen työntekijän on katsottava kuuluvan päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuille jäsenvaltion laillisille työmarkkinoille.

Säännönmukaisen työskentelyn käsite

48 Sen kysymyksen osalta, onko tällainen työntekijä työskennellyt säännönmukaisesti vastaanottavassa jäsenvaltiossa päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan (em. asia Sevince, tuomion 30 kohta; asia C-237/91, Kus, tuomio 16.12.1992, Kok. 1992, s. I-6781, Kok. Ep. XIII, s. I-255, 12 ja 22 kohta; em. asia Bozkurt, tuomion 26 kohta ja em. asia Birden, tuomion 55 kohta) työskentelyn säännönmukaisuus edellyttää vakiintunutta ja varmaa asemaa jäsenvaltion työmarkkinoilla ja tämän perusteella riidatonta oleskeluoikeutta.

49 Toisin kuin edellä mainitussa asiassa Sevince annetun tuomion 31 kohdassa ja edellä mainitussa asiassa Kus annetun tuomion 13 ja 16 kohdassa sekä asiassa Kol 5.6.1997 annetussa tuomiossa (Kok. 1997, s. I-3069, 27 kohta), joissa kyseisillä Turkin kansalaisilla ei ollut laillista oleskelulupaa vastaanottavassa jäsenvaltiossa, on todettava, että pääasian kaltaisessa tilanteessa turkkilaisen työntekijän oleskeluoikeutta vastaanottavassa jäsenvaltiossa ei ole mitenkään kiistetty, eikä asianomainen ole ollut sellaisessa epävarmassa tilanteessa, joka olisi voitu riitauttaa milloin tahansa.

50 Asiakirja-aineistosta käy ilmi, että Kurzille annettiin lupa saapua Saksaan ja oleskella siellä voidakseen osallistua ammatilliseen koulutukseen, ja näitä oleskelulupia jatkettiin 15.7.1997 saakka. Saatuaan kansalliset työluvat, hänet otettiin tämän koulutuksen puitteissa laillisesti palvelukseen ja hän työskenteli keskeytyksettä 1.10.1992—5.5.1997 eli yli neljän peräkkäisen vuoden ajan työ-

suhteessa, jossa hän harjoitti tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa saman työnantajan palveluksessa ja sai työstään vastikkeeksi palkkaa. Tästä seuraa, että hänen tilanteensa oli säännönmukainen koko tuon ajan.

51 Tällaisen työntekijän on siten katsottava työskennelleen kyseisessä jäsenvaltiossa säännönmukaisesti päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

52 Koska kyseinen työntekijä täyttää näin ollen kaikki kyseisen päätöksen 6 artiklan 1 kohdan kolmannessa luetelmakohdassa määrätyt edellytykset tehtyään laillisesti vähintään neljän vuoden ajan keskeytyksettä palkkatyötä jäsenvaltiossa, hän voi vedota suoraan hänelle tässä määräyksessä myönnettyihin oikeuksiin, ja erityisesti ehdottomaan oikeuteen etsiä ja tehdä minkälaista tahansa vapaasti valitsemaansa palkattua työtä, ilman että hänen osaltaan voitaisiin vedota jäsenvaltioiden työntekijöille annettavaan etusijaan, sekä vastaavaan oleskeluoikeuteen, joka myös perustuu yhteisön oikeuteen.

53 Edellä selostettuun tulkintaan ei ole vaikutusta sillä, että Kurzille myönnetyt työ- ja oleskeluluvat oli rajoitettu koskemaan palkkatyön tekemistä määrätyn ajan tietyn työnantajan palveluksessa.

54 Heti aluksi on todettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan oikeudet, jotka päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa myönnetään turkkilaisille työntekijöille, tunnustetaan heille riippumatta siitä, ovatko vastaanottavan jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset antaneet tietyn hallinnollisen asiakirjan, kuten työ- tai oleskeluluvan (ks. vastaavasti em. asia Bozkurt, tuomion 29 ja 30 kohta; em. asia Günaydin, tuomion 49 kohta; em. asia Ertanir, tuomion 55 kohta ja em. asia Birden, tuomion 65 kohta).

55 Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin on useaan kertaan todennut, että jos työsuhteen määräaikaisuus olisi riittävä, jotta asianomaisen laillisen työskentelyn säännönmukaisuus voitaisiin riitauttaa, jäsenvaltioilla olisi mahdollisuus evätä perusteettomasti turkkilaisilta siirtotyöläisiltä, joiden on annettu saapua niiden alueelle ja jotka ovat harjoittaneet siellä taloudellista toimintaa, joka täyttää päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa määrätyt edellytykset, heille asteittain tunnustetut oikeudet, joihin he voivat vedota suoraan kyseisen määräyksen nojalla. Muunlainen tulkinta johtaisi siihen, että päätöksellä N:o 1/80 ei olisi mitään merkitystä eikä minkäänlaista tehokasta vaikutusta (ks. em. asia Günaydin, tuomion 36—40 kohta ja em. asia Birden, tuomion 37—39 ja 64 kohta).

56 Lopuksi on todettava, että samoin vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan mukaan siinä turkkilaisille työntekijöille myönnettyjen oikeuksien tunnustaminen ei riipu mistään sellaisesta edellytyksestä, jonka perusteella heille on alun perin annettu maahantulo-, työskentely- ja oleskeluoikeus (erityisesti em. asia Kus, tuomion 21—23 kohta; em. asia Günaydin, tuomion 52 kohta ja em. asia Birden, tuomion 67 kohta).

57 Land Baden-Württemberg toteaa kuitenkin, että Kurz, joka ei ole enää työskennellyt koulutussopimuksensa päätyttyä, olisi tästä syystä menettänyt oppisopimussuhteensa aikana mahdollisesti saavuttamansa oikeudet.

58 Tämän osalta riittää kun todetaan, että Kurzin kaltainen Turkin kansalainen, joka on yli neljän vuoden ajan keskeytyksettä ollut säännönmukaisessa työsuhteessa, mutta joka on tämän jälkeen joutunut työttömäksi, ei menetä sillä perusteella, ettei hän ole tiettynä ajanjaksona tehnyt työtä, hänelle päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdan kolmannessa luetelmakohdassa suoraan myönnettyjä oikeuksia.

59 Tällainen turkkilainen työntekijä ei ole pysyvästi poistunut vastaanottavan jäsenvaltion työmarkkinoilta ja hän voi vaatia oleskelulupansa jatkamista voi-

dakseen edelleen käyttää kyseiseen määräykseen perustuvaa oikeuttaan tehdä minkälaista tahansa valitsemaansa palkattua työtä, sekä vastaamalla esitettyihin työtarjouksiin että etsimällä uutta työtä kohtuullisen ajan (ks. vastaavasti em. asia Bozkurt, tuomion 38 ja 39 kohta; em. asia Tetik, tuomion 46 kohta ja em. asia Nazli, tuomion 40 ja 41 kohta).

60 Lisäksi asiakirja-aineistosta käy ilmi, että Mannheimissa toimiva Messebau Thome -niminen yritys oli tehnyt Kurzille työtarjouksen, jonka edellytyksenä oli kuitenkin, että asianomaisella olisi työlupa. Kurz on todennut kirjallisissa huomautuksissaan ja asian suullisessa käsittelyssä, ilman että tätä on kiistetty, että koska hänen oleskelulupaansa Saksassa ei ollut jatkettu eikä hänelle tästä syystä myönnetty työlupaa, hän ei ollut voinut ottaa vastaan hänelle tarjottua työtä.

61 Kaikkien edellä esitettyjen huomioiden perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että Turkin kansalainen,

— joka on "voimassa vain opiskelua varten" -merkinnällä varustetun viisumin perusteella saanut luvan tulla jäsenvaltion alueelle

— jolle on sen jälkeen myönnetty pelkästään ammatilliseen koulutukseen liittyvään työntekoon tietyn työnantajan palveluksessa oikeuttava rajoitettu oleskelulupa

— joka on tässä yhteydessä laillisesti harjoittanut tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa tämän työnantajan palveluksessa ja on saanut tehdyn työn perusteella palkkaa

on työntekijä, joka kuuluu kyseisen jäsenvaltion laillisille työmarkkinoille ja jolla on kyseisessä määräyksessä tarkoitettu säännönmukainen työsuhde.

Kun tällainen Turkin kansalainen on siten työskennellyt kyseisen työnantajan palveluksessa keskeytyksettä vähintään neljän vuoden ajan, hänellä on vastaanottavassa jäsenvaltiossa kyseisen päätöksen 6 artiklan 1 kohdan kolmannen luetelmakohdan nojalla oikeus etsiä ja tehdä minkälaista tahansa vapaasti valitsemaansa palkattua työtä, sekä vastaava oleskeluoikeus.

Toinen, kolmas ja neljäs kysymys

62 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että toinen, kolmas ja neljäs kysymys on esitetty vain siinä tapauksessa, että ensimmäiseen kysymykseen vastataan kieltävästi.

63 Koska ensimmäiseen kysymykseen on vastattu myöntävästi, toiseen, kolmanteen ja neljänteen kysymykseen ei ole syytä vastata.

Viides kysymys

64 Land Baden-Württemberg on väittänyt suullisessa käsittelyssä, ettei viidenteen kysymykseen ole enää tarpeen vastata, koska toimivaltaiset kansalliset viranomaiset ovat 13.11.2000 tekemällään päätöksellä rajoittaneet Ausländergesetzin

8 §:n 2 momentin estävän vaikutuksen päättymispäiväksi 21.1.2002, joten mikään ei estä Kurzia palaamasta Saksaan tämän viimeksi mainitun päivämäärään jälkeen.

65 Pääasian kaltaisessa tilanteessa, jossa on ilmeistä, että karkottaminen on tapahtunut päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohdassa asianomaiselle myönnettyjen, työskentelyä ja oleskelua koskevien oikeuksien vastaisesti, kyseisellä Turkin kansalaisella on kuitenkin edelleen ilmeinen intressi saada kansallisissa toimivaltaisissa tuomioistuimissa todetuksi ja vahvistetuksi tämä lainvastaisuus sen tapahtumishetkestä lukien, sekä saada tätä tarkoitusta varten yhteisöjen tuomioistuimen tulkinta asiaan vaikuttavasta yhteisön oikeudesta.

66 Tähän päätöksen N:o 1/80 ja kansallisen ulkomaalaislainsäädännön välisiä suhteita koskevaan kysymykseen vastaamiseksi on muistutettava, että yhteisön oikeuden ensisijaisuudesta jäsenvaltioiden sisäiseen oikeuteen nähden sekä kyseisen päätöksen 6 artiklan kaltaisen määräyksen välittömästä oikeusvaikutuksesta seuraa, että jäsenvaltio ei voi yksipuolisesti muuttaa Turkin kansalaisten asteittaista integroimista vastaanottavan jäsenvaltion työmarkkinoille koskevan järjestelmän sisältöä (ks. erityisesti em. asia Birden, tuomion 37 kohta ja em. asia Nazli, tuomion 30 kohta).

67 Tästä seuraa, että jäsenvaltiot eivät voi antaa ulkomaalaispolitiikkaa koskevia sääntöjä eivätkä toteuttaa sellaisia Turkin kansalaisen oleskelua alueellaan koskevia toimia, jotka ovat omiaan rajoittamaan näille kansalaisille yhteisön oikeudessa nimenomaisesti myönnettyjä oikeuksia.

68 Näin ollen kun, kuten pääasiassa, Turkin kansalainen täyttää päätöksen N:o 1/80 määräyksessä asetetut edellytykset ja on tästä syystä jo laillisesti integroitunut

johonkin jäsenvaltioon, tällä ei ole enää oikeutta rajoittaa näiden oikeuksien soveltamista, sillä muutoin kyseisellä päätöksellä ei olisi tehokasta vaikutusta (ks. erityisesti em. asia Birden, tuomion 37 kohta; em. asia Nazli, tuomion 30 kohta ja asia C-65/98, Eyüp, tuomio 22.6.2000, Kok. 2000, s. I-4747, 41 kohta).

69 Lisäksi jokainen kansallinen tuomioistuin on velvollinen soveltamaan yhteisön oikeutta kokonaisuudessaan, suojaamaan yhteisön oikeudessa yksityisille annettuja oikeuksia ja jättämään soveltamatta kaikkia sellaisia kansallisia oikeussääntöjä, jotka mahdollisesti ovat ristiriidassa yhteisön oikeuden kanssa (ks. em. asia Eyüp, tuomion 42 kohta ja vastaavasti asia 106/77, Simmenthal, tuomio 9.3.1978, Kok. 1978, s. 629, Kok. Ep. IV, s. 73, 21 kohta).

70 Edellä esitettyjen toteamusten perusteella viidenteen kysymykseen on vastattava, että kun Turkin kansalainen, joka täyttää päätöksen N:o 1/80 määräyksessä asetetut edellytykset ja jolle kuuluu siinä myönnettyjä oikeuksia, on karkotettu maasta, yhteisön oikeuden vastaista on soveltaa sellaista kansallista lainsäädäntöä, jonka mukaan oleskelulupa on evättävä, kunnes karkottamisen voimassaololle on hakemuksesta vahvistettu määräaika.

Oikeudenkäyntikulut

71 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Saksan hallitukselle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Verwaltungsgericht Karlsruhen 22.3.2000 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Euroopan talousyhteisön ja Turkin välisellä assosiaatiosopimuksella perustetun assosiaationeuvoston assosiaation kehittämisestä 19 päivänä syyskuuta 1980 tekemän päätöksen N:o 1/80 6 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että Turkin kansalainen,**

— **joka on "voimassa vain opiskelua varten" -merkinnällä varustetun viisumin perusteella saanut luvan tulla jäsenvaltion alueelle**

— **jolle on sen jälkeen myönnetty pelkästään ammatilliseen koulutukseen liittyvään työntekoon tietyn työnantajan palveluksessa oikeuttava rajoitettu oleskelulupa**

— **joka on tässä yhteydessä laillisesti harjoittanut tosiasiallista ja todellista taloudellista toimintaa tämän työnantajan palveluksessa ja on saanut tehdyn työn perusteella palkkaa**

on työntekijä, joka kuuluu kyseisen jäsenvaltion laillisille työmarkkinoille ja jolla on kyseisessä määräyksessä tarkoitettu säännönmukainen työsuhde.

Kun tällainen Turkin kansalainen on siten työskennellyt kyseisen työnantajan palveluksessa keskeytyksettä vähintään neljän vuoden ajan, hänellä on vastaanottavassa jäsenvaltiossa kyseisen päätöksen 6 artiklan 1 kohdan kolmannen luetelmakohdan nojalla oikeus etsiä ja tehdä minkälaista tahansa vapaasti valitsemaansa palkattua työtä, sekä vastaava oleskeluoikeus.

2) Kun Turkin kansalainen, joka täyttää päätöksen N:o 1/80 määräyksessä asetetut edellytykset ja jolle kuuluu siinä myönnettyjä oikeuksia, on karkotettu maasta, yhteisön oikeuden vastaista on soveltaa sellaista kansallista lainsäädäntöä, jonka mukaan oleskelulupa on evättävä, kunnes karkottamisen voimassaololle on hakemuksesta vahvistettu määräaika.

Schintgen Gulmann Skouris

Macken Colneric

Julistettiin Luxemburgissa 19 päivänä marraskuuta 2002.

R. Grass

kirjaaja

J.-P. Puissochet

kuudennen jaoston puheenjohtaja